

Ivo Lapenna: State and Law: Soviet and Yugoslav Theory

(London School of Economics and Political Science—Papers in Soviet and East European Law, Economics and Politics, University of London the Athlone Press, 1964).*

Eduard Kale

Lapenna iznosi vrlo pregledno i logički cjelovito problematiku, što mu omogućuje ne samo smisao za potrebnu naučnu sistematičnost već i karakter problematike koju analizira. Premda to ima i svoju negativnu stranu da živu, aktuelnu, suvremenu problematiku umrtvljuje, šematizira i sterilizira i da se tako gubi stvarna slika. Na kraju ćemo vidjeti da to nije toliko odraz naučne savjesnosti koja bi proizišla iz same razmatrane materije, iskren istraživački rezultat, koliko rezultat konstruiranja unaprijed koji je sam po sebi, a ovdje i potencirano tendenciozan, i upravo u toj sistematičnosti, logičnosti, »naporu« da se zadržava na teoriji da ističe stavove (kroz citate) onih koje analizira za svoje »logičke« zaključke. On svoju objektivnost dovodi do one tačke na kojoj se jasno vidi konstrukcija i tendencioznost. Takav metod naučnog razmatranja, naročito kada je u pitanju problematika marksističke teorije ili socijalističke prakse, nije na Zapadu ni nov niti rijedak. Lapenna svoju serioznost i »objektivnost« hoće dokazati obilnom literaturom i brojnim izvoricima. Ali da je bilo stvarne objektivnosti ova bi knjiga izgledala ipak mnogo drugačija, a sigurno i mnogo korisnija. Ako se objektivno mogu iznositi protivurjeđa, negativnosti i nedosljednosti i za potvrdu toga uzeti stvarnu praksu, onda bi se isto tako i pozitivnosti, dosljednosti trebale vidjeti i naći i u teoriji i u praksi, ali zato treba dobronamjernosti, iskreni naučni pristup razmatranoj problematici. Lapenna ponegdje vidi i pozitivnosti, istina, naročito u jugoslavenskoj praksi, ali im nigdje ne daje onu logičnu jasnoću, niti ih vrednuje u zaključcima. Pronalaziti logička protivurjeđa i sagledavati teoriju u kontekstu historijske situacije, društvene stvarnosti i stepena razvoja i to suvremene, prisutne stvarnosti — samo kad su u pitanju dokazi o nedosljednosti ipak je neprimjereno naučnoj analizi kad se ona postavlja u ekskluzivnost naučne objektivnosti s pretenzijama razmatranja totalne sfere predmeta. Trebalo je barem u naslovu izraziti način i karakter analiziranja same materije. Ono što se u ovoj knjizi može uočiti, prema tome i priznati to je sposobnost:

- zavidne sistematičnosti,
  - da se jasno, objektivno i tačno uoče i shvate stvari kad se hoće, kao na primjeru analize stavova klasika marksizma o pitanjima države i prava,
  - da se pronalaze dokazi za unaprijed zauzet stav,
  - da se dosljedno izvodi stav lažne objektivnosti na području teorije.
- (U analizi prakse Lapenna ipak pokazuje svoju političku poziciju, on zapravo smatra da su ti suštinski teorijski problemi samo suštinski praktični problemi i to zato jer je narodu neizdržljivo takvo stanje prisile kojega su čuvari i krivci država i pravo, i zato su oni glavni problemi i stalno na dnevnom redu, pa rukovodioci moraju pronalaziti načine kako da kamufliraju stvar, da pronađu novu lažnu formulu koja će obećati izmjenu stanja, a da stvar ostane ista, da se stanje ne promijeni).

* Ivo Lapenna bio je do 1949. godine profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, kad je emigrirao. S vremena na vrijeme saraduje u engleskim časopisima. Ovo mu je prvi značajni naučni rad.

Lapenna dijeli knjigu na 4 poglavlja. U prvom analizira osnovne marksističke nazore o državi i pravu, u drugom sovjetske i jugoslavenske interpretacije teorije o nastanku, funkciji i odumiranju države, u trećem pravo u sovjetsko-jugoslavenskoj teoriji, a u posljednjoj vrši i periodizaciju po karakteru teorijskog razmatranja i društvenoj praksi ovih elemenata. On smatra da se mogu jasno razgraničiti 4 perioda u razvoju sovjetske i jugoslavenske teorije države i prava. Prvi, za prve dekade sovjetske vlasti, koju karakterizira analiza svih fenomena na području teorije države i prava sa marksističkog stanovišta, neslaganja i rasprave između pojedinaca, grupa, pa i različitih teorijskih škola. Naročito ističe slobodu kreativnog stvaranja, slobodu da se ide dokraja u istraživanju predmeta i izvlačenju zaključaka, bez opasnosti po ličnu sigurnost što nije karakteristično za kasnija razdoblja. To je razdoblje djelovanja poznatih imena Pašukanisa, Korovina, Reisnera, Levina i dr. Drugi period karakterizira nestanak tog pojedinačnog mišljenja; centar mišljenja postaje grupa pisaca okupljena oko Instituta sovjetskog stroitelstva i prava, koji je bio direktno povezan s najvišim državnim autoritetima, dok su drugi samo primjenjivali i objašnjavali pojedinačno njihova mišljenja. Taj period traje otprilike od 1930—1938. Treći period karakterizira potpuna podređenost teorije svakodnevnim zahtjevima sovjetske politike. Glavne direktive primane su odozgo, uglavnom od A. V. Višinskog, koji je postao autoritativan interpretator službene linije u svim pitanjima koja su se odnosila na teoriju države i prava. Pisanje knjiga i studija postalo je manje-više duhovitost kombiniranja citata. Strah od represalija za lično mišljenje zakočio je sve i mogao je izazvati još samo pojedinačnu samokritiku za ranija lična mišljenja. To traje sve do smrti Staljinove 1953. godine. Otada počinje četvrti period karakterističan po nešto manjoj podređenosti zahtjevima jednog »sve-moćnog diktatora.« Njima odgovaraju u jugoslavenskoj teoriji četiri perioda, vremenski pomaknuta. Prvi od početka partizanskog rata 1941. do sukoba sa Staljinom 1948. za koje je vrijeme jugoslavenska teorija podređena sovjetskoj iz trećeg, Staljinovog perioda i svodi se na učenje i čitanje ruskih djela, a teorijski radovi obiluju citatima Lenjina, Staljina, Višinskog i dr. (u to vrijeme univerzitetski udžbenici su prevedeni sovjetski udžbenici). Drugi period poslije 1948. kada je »napad na jugoslavenski režim« pojačan od Sovjetskog Saveza i ostalih njegovih »satelitskih zemalja«, »jugoslavenski vođe prelaze iz defanzive u ofanzivu« i s »jednakom energijom« napadaju sovjetske političke institucije i državnu organizaciju. Ovaj se napad odvija u uzajamnoj kritici na polju teorije, kritici režima druge strane, u poricanju socijalizma i demokracije na drugoj strani, tumačenju da je suprotna strana državno-kapitalistička ili diktatorska. Ova se faza, po Lapenni, završava posjetom sovjetskih rukovodilaca Jugoslaviji 1955. godine, kada se prihvaća ideja o različitim putevima u socijalizam, i socijalističke zemlje priznaju jedna drugoj status. To je vrijeme formalnog približavanja sovjetskoj teoriji, ali ne kao za prve faze podređenosti već s mnogo opreza i kritičnije. No VII kongresom SK u Ljubljani i Programom SKJ ponovo je došlo do konflikta 1958. godine. »Idila« o nekoliko puteva došla je kraju i otpočinje ponovno uzajamna kritika o državnom kapitalizmu i revizionizmu. Ta je kritika manje-više intenzivna, ovisna uglavnom o svjetskoj situaciji. I druge socijalističke partije se uključuju u kritiku Jugoslavije, a Kina i Albanija intenzivnije i od samog SSSR-a. Tako stvar razmatra Lapenna. On će kontaktirati da su razilaženja o tim problemima između Jugoslavije i SSSR-a samo formalna i izazvana drugim razlozima, ali da suštinskih razlika, s obzirom na teoriju i praksu, nema.

Ono što Lapenna u ovoj knjizi hoće dokazati jest stav: ubi societates, ibi jus. On će objektivno iznijeti marksističke stavove o državi i pravu, a zatim proturječja u kasnijoj teoriji marksista i praksi socijalističkih zemalja (SSSR-a i Jugoslavije) tim stavovima, da bi dokazao nedosljednost kasnije marksističke teorije i prakse izvornoj, a zatim i neodrživost same marksističke teorije države i prava. On će zato specijalno isticati i citirati (sa prikrivrenim simpatijama) one sovjetske teoretičare, naročito Pašukanisa, Korovina i dr. čiji stavovi o tim pitanjima nisu u svemu identični s Marxovim, jer će takvi stavovi ići u prilog njegove teze. S naročitim zadovoljstvom on će iznositi paradoks koji se u SSSR-u ponavlja da se novim tezama deklariranim kao marksističkim i progresivnim pobijaju ranije iste teze kao nemarksističke i reakcionarne; proturječja u stavovima koji se deklariraju marksističkim, a skroz su suprotni marksizmu, kao stavovi o besklasnom društvu u kome će ipak postojati država i pravo, iako u svim naučnim djelima i u vodećim političkim programima država i pravo se definiraju kao isključivo klasne tvorevine; zatim o prelaznoj epohi kao stadiju odumiranja države i prava i istodobnog jačanja države i stvaranja novog socijalističkog prava. Daljnja inten-

cija Lapenna jest da dokaže suprotnost teorije i prakse, naročito u SSSR-u, jer za razmatranje jugoslavenske prakse Lapenna pokazuje jednu nijansu više objektivnosti, a dopušta i to da je do izvjesnog napretka i u SSSR-u došlo poslije XX kongresa KP SSSR.

Dosta pažnje poklanja pitanjima diktature proletarijata, nacionalnom pitanju, društvenom samoupravljanju, ulozi partije, »svenarodnoj državi« i »svenarodnoj partiji«, neslobodi naučnog stvaranja u SSSR-u u okvirima razmatranja osnovnih problema države i prava.

Pored sve tendencioznosti i jednostranosti ova knjiga nesumnjivo ukazuje na neka značajna proturječja u teoriji i praksi socijalističkih zemalja. Samo, bez dobronamjernosti i nužne objektivne i svestrane analize društveno-historijske situacije, gdje onda ova proturječja ne bi izgledala ovakva, ona gube i svoju težinu i svoj značaj, pa i svoju vrijednost, a knjiga, umjesto da znači naučni doprinos ovim važnim pitanjima teorije i prakse suvremenog svijeta, na žalost, zauzima prije mjesto u propagandnoj literaturi.